

**Кримінальне право України у
питаннях та відповідях.
Загальна частина**

Навчальний посібник підготовлено відповідно до положень чинного кримінального законодавства України з урахуванням актуальної судової практики.

У виданні послідовно розкрито зміст основних інститутів і категорій Загальної частини кримінального права України. Матеріал викладено у зручній та доступній формі – у вигляді чітких запитань і вичерпних відповідей. Формат «питання – відповідь» дає змогу оптимізувати процес підготовки до семінарських (практичних) занять, заліків, іспитів, єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ) та інших форм контролю.

Головна мета видання – допомогти здобувачам вищої освіти швидко, системно і якісно засвоїти базові положення чинного кримінального законодавства України та доктрини кримінального права.

Навчальний посібник розрахований на здобувачів вищої освіти, курсантів та аспірантів юридичних спеціальностей. Видання також буде корисним для викладачів правових дисциплін, науковців, практикуючих юристів, працівників правоохоронних органів, суддів і широкого кола читачів, які цікавляться сучасними проблемами кримінального права України.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний аерокосмічний університет
«Харківський авіаційний інститут»

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ У ПИТАННЯХ ТА ВІДПОВІДЯХ

Загальна частина

Навчальний посібник

За загальною редакцією
д-ра юрид. наук, професора,
заслуженого працівника освіти України *О. М. Литвинова*

Харків
«Право»
2026

Авторський колектив:

д-р юрид. наук, професор *В. І. Павликівський* (питання 9–22, 143–145, 147–149);
д-р юрид. наук, професор *Н. Є. Філіпенко* (питання 116–123);
канд. юрид. наук, професор *М. І. Фіалка* (питання 67–87, 133–141);
канд. юрид. наук, доцент *А. А. Васильєв* (питання 38–54);
канд. юрид. наук, доцент *Д. Ю. Кондратов* (питання 1–5, 23–37, 55–66);
доктор філософії (PhD), доцент *І. Ю. Тур* (питання 99–105);
канд. юрид. наук *О. В. Чуприна* (питання 106–115);
канд. юрид. наук *К. Є. Шевелев* (питання 88–98, 124–132, 150–152);
Т. М. Лазарева (питання 6–8, 142, 146)

Рецензенти:

д-р юрид. наук, професор, заслужений юрист України *О. О. Житний*;
д-р юрид. наук, професор *А. М. Шульга*

Кримінальне право України у питаннях та відповідях. Загальна
К84 частина / [В. І. Павликівський, Н. Є. Філіпенко, М. І. Фіалка та ін.] ;
за заг. ред. О. М. Литвинова ; М-во освіти і науки України, Нац.
аерокосм. ун-т «Харків. авіац. ін-т». – Харків : Право, 2026. – 328 с.
ISBN 978-617-8848-97-2

Навчальний посібник підготовлено відповідно до положень чинного кримінального законодавства України з урахуванням актуальної судової практики.

У виданні послідовно розкрито зміст основних інститутів і категорій Загальної частини кримінального права України. Матеріал викладено у зручній та доступній формі – у вигляді чітких запитань і вичерпних відповідей. Формат «питання – відповідь» дає змогу оптимізувати процес підготовки до семінарських (практичних) занять, заліків, іспитів, єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ) та інших форм контролю.

Головна мета видання – допомогти здобувачам вищої освіти швидко, системно і якісно засвоїти базові положення чинного кримінального законодавства України та доктрини кримінального права.

Навчальний посібник розрахований на здобувачів вищої освіти, курсантів та аспірантів юридичних спеціальностей. Видання також буде корисним для викладачів правових дисциплін, науковців, практикуючих юристів, працівників правоохоронних органів, суддів і широкого кола читачів, які цікавляться сучасними проблемами кримінального права України.

УДК 343.2(477)(075.8)

Автори матеріалів посібника несуть повну відповідальність за достовірність поданої у тексті відповіді на питання інформації, а також за відповідність матеріалів нормам чинного законодавства.

- © Павликівський В. І., Філіпенко Н. Є., Фіалка М. І. та ін., 2026
- © Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут», 2026
- © ТОВ «Видавничий дім «Право», 2026

Передмова.....	11
1. Кримінальне право: поняття, предмет та метод правового регулювання	12
2. Система кримінального права	13
3. Завдання та функції кримінального права	14
4. Принципи кримінального права.....	16
5. Кримінальне право та суміжні галузі права	19
6. Поняття закону про кримінальну відповідальність, його ознаки та значення.....	20
7. Структура закону про кримінальну відповідальність (Кримінального кодексу України).....	21
8. Структура кримінально-правової норми. Види диспозицій та санкцій кримінально-правової норми.....	22
9. Тлумачення закону про кримінальну відповідальність: поняття та види.....	23
10. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі	25
11. Зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі	26
12. Територіальний принцип чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі, його ознаки	27
13. Принцип громадянства чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі.....	30
14. Універсальний (космополітичний) та реальний принципи чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі....	32
15. Поняття кримінальної відповідальності	34
16. Підстави кримінальної відповідальності	34
17. Форми реалізації кримінальної відповідальності	36
18. Поняття кримінального правопорушення.....	37
19. Ознаки кримінального правопорушення	38
20. Відмінність кримінального правопорушення від інших видів правопорушень	40
21. Малозначне діяння: поняття, ознаки та значення	41
22. Класифікація кримінальних правопорушень та її значення	42
23. Поняття складу кримінального правопорушення, його функції та значення	44

24. Елементи та ознаки складу кримінального правопорушення.....	46
25. Види (класифікація) складів кримінального правопорушення.....	48
26. Кваліфікація кримінальних правопорушень: поняття, етапи, види та значення	51
27. Об'єкт кримінального правопорушення: поняття та кримінально-правове значення.....	54
28. Предмет кримінального правопорушення та його місце в структурі складу кримінального правопорушення	57
29. Класифікація (види) об'єктів кримінальних правопорушень	60
30. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення: поняття, ознаки та значення.....	61
31. Суспільно небезпечне діяння: поняття, ознаки та форми	64
32. Суспільно небезпечна дія: поняття, ознаки та види.....	66
33. Суспільно небезпечна бездіяльність: поняття, ознаки, умови кримінальної відповідальності.....	68
34. Значення непереборної сили, фізичного та психічного примусу для вирішення питання про кримінальну відповідальність.....	70
35. Суспільно небезпечні наслідки: поняття, види, кримінально- правове значення	71
36. Причинний зв'язок в кримінальному праві, його значення та види	73
37. Факультативні ознаки об'єктивної сторони кримінального правопорушення, їх значення.....	75
38. Суб'єкт кримінального правопорушення: поняття, ознаки та види	78
39. Поняття осудності та неосудності, їх критерії. Наслідки визнання особи неосудною.....	79
40. Обмежена осудність, її критерії та значення	82
41. Відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені у стані сп'яніння.....	83
42. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення.....	84
43. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення: поняття, ознаки та значення	86
44. Поняття та значення вини у кримінальному праві.....	86
45. Прямий умисел: поняття, інтелектуальні та вольові ознаки (елементи або моменти).....	88

46.	Непрямий умисел: поняття, інтелектуальні та вольові ознаки (елементи або моменти), відмежування від прямого умислу.....	89
47.	Інші (спеціальні) види умислу та їх значення	90
48.	Кримінально протиправна самовпевненість: поняття, інтелектуальні та вольові ознаки (елементи або моменти), її відмежування від непрямиго умислу.....	91
49.	Кримінально протиправна недбалість: поняття, інтелектуальні та вольові ознаки (елементи або моменти)	92
50.	Випадок (казус) як невинне заподіяння суспільно небезпечних наслідків, його відмінність від кримінально протиправної недбалості.....	93
51.	Змішана (подвійна, складна) форма вини, її значення для кваліфікації кримінального правопорушення.....	94
52.	Мотив та мета як факультативні ознаки суб'єктивної сторони кримінального правопорушення	95
53.	Юридична помилка: поняття, види та значення для кримінальної відповідальності.....	96
54.	Фактична помилка: поняття, види значення для кримінальної відповідальності	97
55.	Поняття та види стадій вчинення кримінального правопорушення	99
56.	Поняття закінченого кримінального правопорушення, його характеристика	103
57.	Незакінчене кримінальне правопорушення та його види	104
58.	Готування до кримінального правопорушення: поняття, об'єктивні та суб'єктивні ознаки	106
59.	Види готування до кримінального правопорушення	107
60.	Відмежування готування до кримінального правопорушення від виявлення умислу (наміру). Кримінальна відповідальність за готування до кримінального правопорушення.....	109
61.	Замах на кримінальне правопорушення: поняття, об'єктивні та суб'єктивні ознаки	112
62.	Види замаху на кримінальне правопорушення	113
63.	Непридатний замах та його види	115
64.	Відмежування замаху на кримінальне правопорушення від готування до кримінального правопорушення та від закінченого кримінального правопорушення. Кримінальна відповідальність за замах на кримінальне правопорушення	116

65. Добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні	119
66. Дійове каяття: поняття, ознаки та відмежування від добровільної відмови	122
67. Поняття, ознаки та значення співучасті у кримінальному правопорушенні	123
68. Форми співучасті	125
69. Види співучасників кримінального правопорушення за кримінальним кодексом України	128
70. Виконавець (співвиконавець) кримінального правопорушення	130
71. Організатор кримінального правопорушення, види організаторських дій	132
72. Підбурювач до кримінального правопорушення, способи підбурювання	136
73. Пособник кримінального правопорушення, види пособницьких дій та відмежування пособництва від підбурювання	138
74. Підстави та межі відповідальності співучасників.....	141
75. Добровільна відмова співучасників.....	144
76. Співучасть у кримінальних правопорушеннях зі спеціальним суб'єктом та посередня винність (опосередковане виконавство) як спеціальні питання відповідальності за співучасть	147
77. Ексцес виконавця: поняття, види та кваліфікація дій співучасників при ексцесі.....	150
78. Провокація кримінального правопорушення як спеціальне питання відповідальності за співучасть	152
79. Невдале підбурювання та пособництво, безнаслідкова співучасть як спеціальні питання відповідальності за співучасть.....	155
80. Причетність до кримінального правопорушення: поняття, види, відповідальність за причетність до кримінального правопорушення	157
81. Кримінальна відповідальність військових командирів, інших осіб, які фактично діють як військові командири, та інших начальників	160

82. Множинність кримінальних правопорушень: поняття, ознаки, види та значення	164
83. Одиначне кримінальне правопорушення як структурний елемент множинності кримінальних правопорушень. Види одиначних кримінальних правопорушень	166
84. Повторність кримінальних правопорушень: поняття, ознаки та види	169
85. Сукупність кримінальних правопорушень: поняття, ознаки та види.....	172
86. Рецидив кримінальних правопорушень: поняття, ознаки та види.....	174
87. Правила кваліфікації та правові наслідки повторності, сукупності та рецидиву кримінальних правопорушень	177
88. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння: поняття, ознаки, види та значення.....	178
89. Необхідна оборона: поняття, підстави та ознаки	180
90. Перевищення меж необхідної оборони: поняття, критерії та відповідальність	186
91. Уявна оборона: поняття та ознаки. Відповідальність за заподіяну шкоду при уявній обороні.....	188
92. Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення: поняття, підстави та ознаки правомірного затримання	189
93. Крайня необхідність: поняття, підстави та ознаки. Відмежування крайньої необхідності від необхідної оборони.....	192
94. Фізичний або психічний примус як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння	197
95. Виконання наказу або розпорядження як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння	199
96. Діяння, пов'язане з ризиком (виправданий ризик) як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння.....	204
97. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння	208

98. Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння	211
99. Звільнення від кримінальної відповідальності: поняття, юридична природа та значення	213
100. Види звільнення від кримінальної відповідальності	217
101. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям. Поняття корупційного кримінального правопорушення	220
102. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим	225
103. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки	227
104. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки	230
105. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності	232
106. Поняття покарання та його ознаки	236
107. Мета покарання та її елементи	237
108. Система покарань: поняття, ознаки та значення	238
109. Класифікація видів покарань за кримінальним правом	239
110. Штраф як вид покарання	240
111. Позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу як вид покарання	242
112. Позбавлення державної нагороди України як вид покарання	242
113. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як вид покарання	243
114. Громадські роботи як вид покарання	244
115. Виправні роботи як вид покарання	245
116. Службові обмеження для військовослужбовців як вид покарання	246
117. Конфіскація майна як вид покарання	248
118. Пробаційний нагляд як вид покарання	251
119. Арешт як вид покарання	252
120. Обмеження волі як вид покарання	254
121. Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців як вид покарання	256

122. Позбавлення волі на певний строк як вид покарання.....	259
123. Довічне позбавлення волі як вид покарання.....	261
124. Загальні засади призначення покарання	263
125. Обставини, що пом'якшують покарання	265
126. Обставини, що обтяжують покарання.....	268
127. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті	272
128. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом	274
129. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, призначення покарання, за наявності обставин, що пом'якшують покарання, призначення більш м'якого покарання, у випадках укладання угоди про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією	275
130. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень	276
131. Призначення покарання за сукупністю вироків	278
132. Правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення, домашнього арешту.....	279
133. Поняття та види звільнення від покарання та його відбування	280
134. Поняття звільнення від відбування покарання з випробуванням, його підстави та види.....	283
135. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання.....	286
136. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби.....	288
137. Звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого	291
138. Звільнення від покарання на підставі закону України про амністію.....	293
139. Звільнення від покарання на підставі акта про помилування.....	296
140. Поняття та правові наслідки судимості.....	298
141. Погашення та зняття судимості: поняття та строки.....	300

142. Інші заходи кримінально-правового характеру: поняття, види та загальна характеристика	303
143. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство.....	304
144. Примусові заходи медичного характеру	306
145. Примусове лікування: поняття, види, підстави застосування.....	309
146. Спеціальна конфіскація: поняття, підстави та випадки застосування.....	310
147. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: поняття та підстави застосування.....	312
148. Види заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб.....	315
149. Строки давності застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру (поняття та підстави).....	317
150. Покарання, що можуть бути застосовані до неповнолітніх, визнаних винними у вчинені кримінального правопорушення: види та особливості призначення	319
151. Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності та відбуття покарання.....	321
152. Погашення та зняття судимості щодо осіб, які вчинили кримінальне правопорушення до досягнення ними вісімнадцятирічного віку	325

Навчальне видання підготовлено професорсько-викладацьким складом кафедри Права Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» з нагоди 96-ї річниці створення Університету.

Представлений посібник з навчальної дисципліни «Кримінальне право. Загальна частина» призначений для самостійної підготовки здобувачів вищої освіти (ЗВО) за спеціальностями D8 Право та K9 Правоохоронна діяльність і спрямований на закріплення знань, отриманих під час лекційних та практичних занять. Він може бути використаний для підготовки здобувачів до поточних та підсумкових форм контролю, а також написання тестових завдань, як за окремими темами, так і за курсом навчальної дисципліни в цілому.

Матеріал викладено у формі питань і відповідей, що охоплюють увесь курс Загальної частини кримінального права України. Відповіді подано як стислий і схематичний огляд основних положень дисципліни та законодавства про кримінальну відповідальність з урахуванням актуальної судової практики Верховного Суду.

У виданні відображено останні зміни законодавства про кримінальну відповідальність, які стосуються модернізації системи покарань, інших заходів кримінально-правового характеру та інституту заміни довічного позбавлення волі. Посібник має виражений прикладний характер і орієнтований на якісне закріплення теоретичних знань, набутих під час вивчення дисципліни.

Навчальний посібник буде корисним як здобувачам денної і заочної форм навчання, так і практикам, а також всім, хто цікавиться проблемами кримінального права.

Навчальне видання

Павликівський Віталій Іванович
Філіпенко Наталія Євгенівна,
Фіалка Михайло Ігоревич та ін.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ У ПИТАННЯХ ТА ВІДПОВІДЯХ

Загальна частина

Навчальний посібник

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 24.04.2026. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 19,1. Обл.-вид. арк. 16. Тираж 100 пр. Зам. № 718

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20

Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>

Е-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua

Е-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт Плюс»,
вул. Весніна, 12, м. Харків, 61023, Україна
Тел. (097) 445-07-79

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8388 від 16.07.2025

Перейти на сайт →